

Bryologická exkurze do PR Kutaný a PR Halvovský potok ve Vsetínských vrších

SVATAVA KUBEŠOVÁ & JANA TKÁČIKOVÁ

datum: 19. 4. 2014 • vedoucí: Svatava Kubešová, Jana Tkáčiková

První exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS byla již tradičně zaměřena na mechorosty. Tentokrát jsme vyrazili do Vsetínských vrchů do dvou **maloplošných chráněných rezervací – Kutaný a Halvovský potok**. Jejich prostřednictvím jsou chráněny porosty víceméně přirozených jedlobučin, které v minulosti převládaly ve středních horských polohách vsetínského okresu. V jedlobukových pralesech místy dominoval buk, jinde se ve větší míře uplatňovala jedle, která pro svůj růst potřebuje specifitější podmínky. Tento přirozený reciproční vývoj změn dominance buku na úkor jedle i dalších druhů stromů však probíhal na obrovských plochách. S nástupem člověka byla naprostá většina lesních porostů silně pozměněna. Lesů se začalo využívat jak jako zásobárny dřeva, tak i za účelem pastvy dobytka. Jedle, která byla do 20. století v jedlobučinách střední Evropy hojná, pravděpodobně zmizela kvůli zániku těchto forem hospodaření a vysokým stavům spárkaté zvěře (cf. Vrška et al. 2009). I v malých do současnosti zachovalých zbytcích původního lesa jsou po staletí trvající vlivy velmi patrné. Rezervoáry přírodě blízkých lesů mají zpravidla silně změněnou skladbu stromového patra a také pozměněné bylinné patro. K posledním zbytkům lesů s dochovanou ukázkou přírodě blízké jedlové bučiny (s charakteristickým druhovým složením bylinného i stromového patra) patří Přírodní rezervace Kutaný a Přírodní rezervace Halvovský potok.

Mechorosty jsme se zabývali i mimo hlavní cíle exkurze, lesní přírodní rezervace, na kamenné zídce u turistické chaty pod Cábem.

Obě maloplošná chráněná území se nalézají v západní části Vsetínských vrchů. PR Kutaný leží asi 5 km JV od rozcestí Dušná (Růžd'ka) a cca 300 m J od turistické chaty pod Cábem (810 m n. m.) na JZ a JV svazích v závěru údolí Ráztočný, které je pokračováním údolí Dinotice. Severní strana území sousedí s odlesněnou sjezdovkou pod Cábem. Na zbývajících třech stranách je hranice tvořena prudkými stržemi přítoků Ráztočného potoka. Studované území se rozkládá na ploše 14,92 ha, administrativně spadá do katastru obce Halenkov. PR Halvovský potok tvoří dva zbytky starých jedlobukových porostů v členitém a obtížně přístupném terénu. Nachází se v pramenné oblasti potoka Jasenice asi 0,8 km Z od vrcholu Vsackého Cábu (842 m n. m.) v nadmořské výšce 595 až 725 m, asi 7 km SV od Vsetína, v kontaktu s hranicí CHKO a EVL Beskydy. Spadá do katastrálního území Vsetín.

Důvodem ochrany v obou rezervacích je výskyt ohrožených a vzácných druhů mechorostů a cévnatých rostlin vázaných na zachovalá lesní společenstva karpatské květnaté bučiny dříve rozlišované asociace *Dentario enneaphylli-Fagetum*. V nově přijaté klasifikaci (Chytrý 2013) lze tyto porosty přiřadit s největší pravděpodobností k asociaci *Galio odorati-Fagetum sylvaticae*, varianta *Dentaria enneaphyllos*.

V PR Kutaný probíhal bryologický průzkum dlouhodobě – v herbáři Muzea regionu Valašsko, pracoviště ve Valašském Meziříčí (VM) jsou uloženy desítky dokladů z období

Obr. 1: Pohled na část chráněného území PR Halvovský potok. | Foto J. Tkáčiková

1970 až 1990. Zpravidla se jedná o sběry M. Kašparové (většina determinována J. Dudou) a L. Pokludy, ale jsou zastoupeny i položky od několika dalších sběratelů. Novější doklady jsou z roku 2004, kdy byl prováděn podrobnější bryologický průzkum v rámci botanického inventarizačního průzkumu rezervace (Tkáčiková 2004). Naopak z PR Halvovský potok bryologická data chybí.

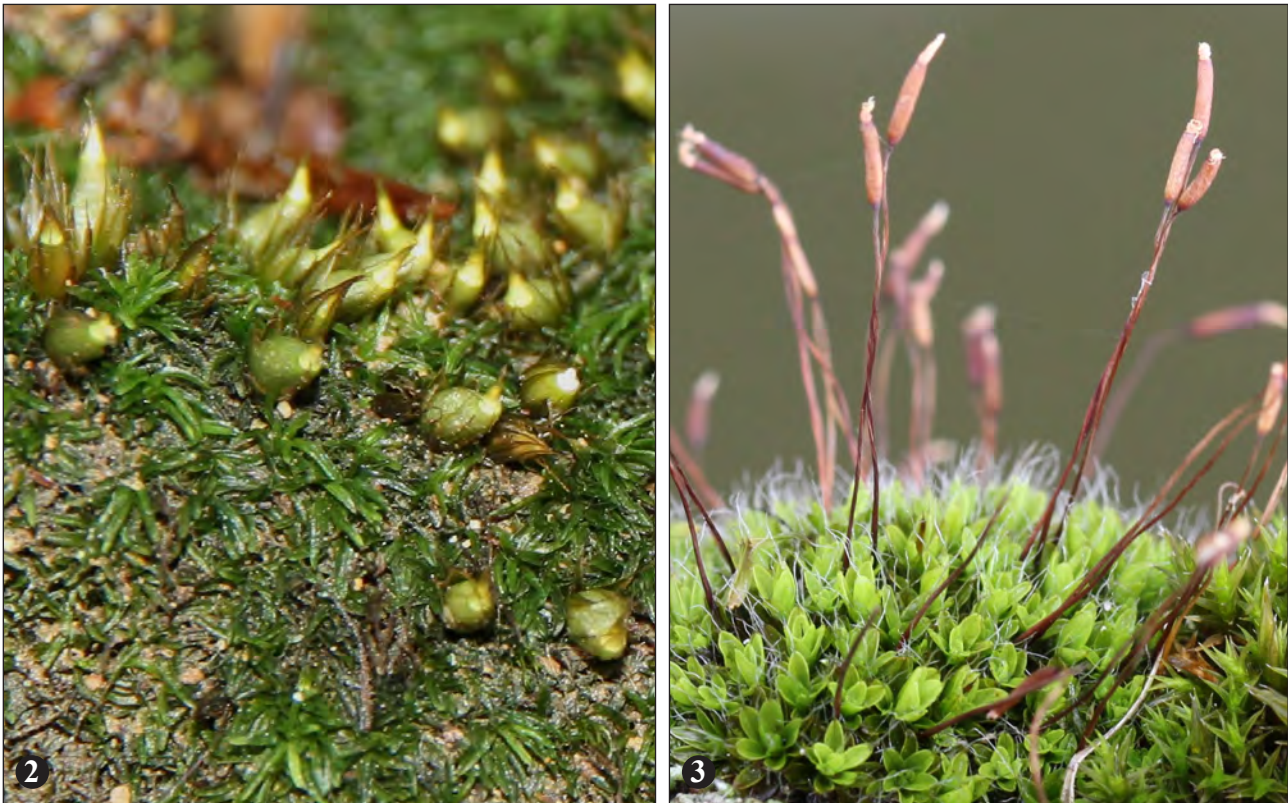
V roce 2014 probíhaly bryologické inventarizační průzkumy v obou rezervacích a výsledky, tj. seznamy druhů jsou primárně uvedeny ve zprávách k těmto průzkumům (Kubešová & Tkáčiková 2014, Tkáčiková & Kubešová 2014). Zde pouze stručně upozorňujeme na vzácné a zajímavé druhy, které jsme našli při exkurzi v rezervacích, a dále uvádíme několik druhů z blízkého okolí mimo území rezervací.

V druhovém složení mechorostů je zastoupena řada ohrožených druhů jätrovek vázaných na hniající dřevo, dále jsou zastoupeny mechy vázané na pískovcové kameny, malá lesní prameniště a obnaženou půdu. Takové prostředí vzniká v rezervacích přirozeně, např. drobnými sesuvy půdy nebo vývraty stromů.

Jätrovky:

Pařezovec křivolistý (*Nowellia curvifolia*, LC-att, neohrožený, ale pozornost vyžadující taxon podle červeného seznamu – Kučera et al. 2012) – jätrovka, jež roste roztroušeně v horách, především na hniícím dřevě. Byla nalezena v PR Kutaný i v PR Halvovský potok.

Štěkovec široký a š. prstnatý (*Riccardia latifrons* a *R. palmata*, obě LC-att) – jätrovky rostoucí na trouchnivějících kmenech, pařezech i na rašeliništích. Vyskytují se roztroušeně především v pahorkatinách a na horách po celém území ČR. Nalezeny v PR Kutaný na hniícím jedlovém dřevě.

Obr. 2: Krčanka listnatá (*Diphyscium foliosum*) rostoucí v PR Kutaný. – Obr. 3: Kroucenec zední (*Tortula muralis*) roste na kamenné zídce pod horským hotelem Cáb. | Foto S. Kubešová (2–3)

Mechy:

Křivoštet skalní (*Campylostelium saxicola*, LR-nt, taxon blízky ohrožení) – vlhkomilný mech, který roste na zastíněných kyselých nebo slabě bazických balvanech a skalách, jedním z častých substrátů je pískovec, v ČR se vyskytuje poměrně vzácně v horských oblastech, avšak v beskydské oblasti je hojnější. Byl nalezen na pískovcovém kameni v PR Kutaný.

Krčanka listnatá (*Diphyscium foliosum*, LC-att) – mech rostoucí roztroušeně od nížin do hor na celém území ČR. Svým výskytem je vázán především na ulehle, humusovité půdy v listnatých a smíšených lesích. Roste také na obnažených půdách, např. na okrajích a svazích lesních cest. Nalezen v PR Kutaný na netypickém stanovišti, na stěně a bázi pískovcového balvanu (obr. 2).

Krondlovka drobná (*Fissidens pusillus*, LC-att) – mech rostoucí na stinných, velmi vlhkých, nejčastěji pískovcových kamenech, skalách roztroušeně po celém území ČR. Nalezen v PR Kutaný.

Potočník ponořený (*Hygroamblystegium tenax*, LC-att) – mech, který roste na mokřích kamenech a skalách, kmenech u břehů vod, na území ČR se vyskytuje od nížin do předhoří. Byl nalezen v PR Kutaný, na kameni v potoce.

Zásovník válcovitý (*Oxystegus tenuirostris*, LC-att) – druh rostoucí na stinných, mírně vlhkých (slabě bazických až neutrálních) kamenech, skalách, od nížin do hor roztroušeně téměř na celém území ČR. Nalezen na pískovcovém kameni v PR Kutaný.

Na kamenné zídce pod horským hotelem Cáb jsme pozorovali šest druhů běžně se vyskytujících mechů – prutník stříbřitý (*Bryum argenteum*), p. moravský (*B. moravicum*),

děrkavku poduškovitou (*Grimmia pulvinata*), šurpek odchylný (*Orthotrichum anomalum*), rourkatec obecný (*Syntrichia ruralis*) a kroucenec zední (*Tortula muralis*, obr. 3).

Během exkurze jsme demonstrovaly také kvetoucí **cévnaté rostliny**. Celý vsetínský okres leží na západním okraji Karpat, což se projevuje přítomností druhů, které jsou na karpatskou oblast vázány. Roste zde karpatský endemit kyčelnice žláznatá (*Dentaria glandulosa*). Početná je skupina druhů se širší vazbou na karpatskou oblast, které jen vzácně pronikají do východních Čech. Patří mezi ně například ostřice převislá (*Carex pendula*) a pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*).

Jedle bělokorá (*Abies alba*, C4a) – v PR Kutaný a v PR Halvovský potok rostou desítky semenáčků. Zřejmě díky komplexnímu vlivu faktorů (např. spárkatá zvěř, nedostatek světla při půdním povrchu a zmlazování buku) tato dřevina v PR Kutaný téměř neodrůstá. Naopak v nedaleké PR Halvovský potok je patrná spontánní obnova jedle podél otevřených porostních stěn na rozhraní s vytěženým hospodářským lesem.

Ostřice převislá (*Carex pendula*, C4a) – na východní Moravě hojný druh, který roste zejména podél lesních potoků, na lesních prameništích, drobných sesuvech a okrajích lesních cest. Nalezena v PR Kutaný i v PR Halvovský potok na podmáčených lesních cestách a sesuvech.

Kyčelnice žláznatá (*Dentaria glandulosa*, C3) – karpatský endemit, jehož západní hranice celkového areálu probíhá Moravou. Roste především v horských květnatých bučinách a jedlobučinách, na okraji areálu roste i v dubohabřinách. Nalezena v PR Kutaný a v PR Halvovský potok.

Pryšec mandloňovitý (*Euphorbia amygdaloides*, C4a) – druh s vazbou na karpatskou oblast, pronikající do východních a severovýchodních Čech. Roste ve stinných a polostinných listnatých lesích, v nižších polohách jsou to dubohabřiny, ve vyšších polohách bučiny. Je diagnostickým druhem pro asociaci *Carici pilosae-Carpinetum* a *Carici pilosae-Fagetum*. Nalezen v PR Kutaný a v PR Halvovský potok.

Použité zdroje

- Danihelka J., Chrtek J. jun. & Kaplan Z. (2012): Checklist of vascular plants of the Czech Republic. – Preslia 84: 647–811.
- Chytrý M. [ed.] (2013): Vegetace České republiky 4. Lesní a křovinná vegetace. – Academia, Praha.
- Kubešová S. & Tkáčiková J. (2014): Inventarizační průzkum PR Halvovský potok z oborů botanika, bryologie. – Ms. [Depon. in: Krajský úřad Zlínského kraje, Zlín]
- Kučera J., Váňa J. & Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Tkáčiková J. (2004): Inventarizační průzkum PR Kutaný z oboru botanika. – Ms. [Depon. in: SCHKO Beskydy, Rožnov pod Radhoštěm & AOPK ČR, Praha]
- Tkáčiková J. & Kubešová S. (2014): Inventarizační průzkum PR Kutaný z oboru bryologie. – Ms. [Depon. in: SCHKO Beskydy, Rožnov p. R. & AOPK ČR, Praha]
- Vrška T., Adam D., Hort L., Kolář T. & Janík D. (2009): European beech (*Fagus sylvatica* L.) and silver fir (*Abies alba* Mill.) rotation in the Carpathians – a developmental cycle or a linear trend induced by man? – Forest Ecology and Management 258: 347–356.